

యాజుష స్తార్త మంత్రపాఠము -

ప్రథమభాగము—సస్వరము.

దీనివల రు1-8-0 పోస్తులు పుట్టేకము

ఇది 350 పేజీలకలది. వెలసులభము. ఫలమధికము. ఈప్రకటన తమ వి-
తులకుఁ జాపుడు.

ఆలస్యముచేసిన ప్రయోజనముకలుగదు. ప్రతులువాలాభాగము వ్యయపడి
నవి. ఇదిస్తార్తగృహస్థులకును, స్మార్తవిద్యార్థులకును, పురోహితులకును, రాజాశ్ర-
తులకును, యజ్ఞకులకును, స్వప్తివాచకులకును, శివాలయ-విష్ణులయార్చకులకును
కొంతభాగము బుగ్గేదులకును, బ్రాహ్మణ మాత్రులకందఱికిని, అత్యవశ్యకముగ
నుండఁదగినది. స్మార్తవిషయము లన్నియును, గురుసాహాయ్యములేక యేసులభముగ
గ్రహింపఁదగును.

రుద్రాభిషేకము మొదలగు నాని కావశ్యక మయిన నమకము-చమకము-
పురుష సూక్తము- మహావ్యాసము దశకాస్త్రము మొదలయినవియు

మూర్త్యనమస్కారములు మొదలగు నానికావశ్యకమయిన-అరుణము-సూరము
త్రివర్ణము మొదలయినవియు

స్వీపారాయణయోగ్యమయిన త్రిసూక్తముభూసూక్తము- ఉపనిషత్తులు
గాచ్చి. శిక్ష. ఆశందవల్లి-భృగువల్లి. వారాయణము మొదలయినవియు.

స్తార్తగృహస్థులకును, నవగ్రహోదజపములకును అత్యవశ్యకమయిన నక్షత్రేష్టి-
(ప్ర) ఇదిగాక నవగ్రహోదిమంత్రములు మొదలయినవియు. గ్రహ-
దలగు నుపద్రోహనివారణకు పఠింపఁ దగిన సర్ప- దేవీ- రాత్రి-
ములు మొదలగునవియు.

వివాహము, శాదికర్మల కావశ్యకమయిన మంత్రపన్నములు రెండున్న,
నొకటియందు పఠింపఁ దగిన అన్నసూక్తము. ఇదిగాక నాచికేశాంతము నలు-
త్రిషు, అంత్యకర్మనఁగా వైశ్యమేధికము-ఇందుకుపయోగించు పితృమే-
ధికము ఇందుకలవు.

యాజుషస్సార్థ మంత్రపాఠము రెండవ భాగము.

స్వరముతో ముదింపబడినది. ప్రతి 1 కి రు 1.8-0 పోస్తుఖర్వులు-ప్రత్యేకము ఇందుండువిషయములు ౧ స్వాధ్యాయబ్రాహ్మణము ౨ మన్త్రబ్రాహ్మణము, 3 పెద్దబ్రాహ్మణము, 4 సంజ్ఞానము, 5 లోకానామి- ౬ తుభ్యమ్- ౭ సున్నా లపన్నము. ౮ పంచానువాకములు- ౯ పురాస్వతీసూక్తము- ౧౦ సరస్వతీసూక్తము- ౧౧ ఫలశ్రుతి- ౧౨ సరస్వతీ స్తోత్రము- ౧౩ విద్విన్నాపాననము. ౧౪ సం. ధ్యావందనము-౧౫ బ్రహ్మయజ్ఞము- ౧౬ నిత్యపితృతర్పణము-౧౭ మృత్యులాగుం లవ్యాసము- ౧౮ వారుణజపాలు-౧౯ ఉదక కాంతిప్రయోగము- ౨౦ ఆశీర్వాచన మంత్రములు- ఇందు ఘనపనసలుకలవు. ఈగ్రంథముయొక్క ప్రయోజనమును గుఱించి యీస్వల్పప్రకటనలో వ్రాయబడదు. కాని గ్రంథముచూచిన తమ కే విశదమగును. ఇదిప్రతిస్సార్థగృహస్థునకును ఆశ్వాసశ్య కమయినది. ఈకాలం బున జేదము పఠించుట బహుదుర్లభము. ఎవరో మహాత్ములగు పుణ్యపురుషులకు వప్పు తదితరులకు సాధ్యములుగావు. కనుక

అనంతకాస్త్రం బహుజేదితవ్యమల్పశ్చకాలోబహ్వశ్చవిఘ్నాః । యత్సాగ్ర భూతంతదుపాసితవ్యంహంసోఽయథాశ్రీరమిచాంబు మిత్రేష్వ । ఆనెడి ప్రమాణముచొ ప్పవ మంత్రపాఠము బఠించినజాలును.

మచీరీపట్టణము }
బచ్చిపేట }

ఇట్లువిధేయుడు,
చల్లా లక్ష్మీస్మృతింహ శాస్త్రి

అన్న సూక్తార్థ దర్పణమ్

అన్న సూక్తమ్.

సప్తవై దేవానాం చానురాణాం చయశ్శాపితా వా
స్తాంవయగ్ స్వర్గం లోక మేష్యామోనయ మేష్యామితి తేనురాపున్న
హ్యసహస్రై నాచరస్యహ్మచ ర్యేణ తప్త సైవదేవాస్తేనురా అము
హ్యగ్ స్తేన ప్రాజాన్తగ్ స్తే పరాధవక్త తేన స్వర్గం లోక మాయన్న
సృతేనైవై యజ్ఞేన దేవా స్వర్గం లోక మాయన్న పస్మై నానురా
న్నరాభావయన్ || పృస్మతోహ్మనై యజ్ఞోపవీతినో యజ్ఞోపవీ
తోను పవీతినో యత్కించ బ్రాహ్మణో యజ్ఞోపవీత్యగ్నే మజత
ప్రవతత్ || 3 || తస్మాద్యజ్ఞోపవీత్యే వాగ్గీయీతయాజయే ద్యజేతవాయుజ
స్యప్రసృత్యా అజనంవాసోవా దక్షిణత ఉపవీయ దక్షిణం బ్రాహ్మ
ముద్ధరణైవధైవవ్యమితి యజ్ఞోపవీత మేత దేవ విపరీతం పానీ
నావీతగ్ ప్రంపీతం మానుషమ్ ||

రక్షేగ్ం సిహవా పురోనువైకే తపోగ్ మతిస్థంత తా
ప్రహిపతిర్వరేణో సామంత్రీయత తాని వరమవృణోతాదిత్యో
నో యోధ్వా ఇతి తాస్త్రిజాపతి రబ్రవీ ద్యోధయధ్వ మితి తస్మాదు
త్తిష్ఠంతగ్ం హవాతాని రక్షాగ్ స్యాదిత్యం యోధయంతి యావద
స్తమన్వగా తాని హవా ప్రతాని రక్షాగ్ంసి గాయత్రియాభిమం
త్రితేనాంధసా శాన్యంతి తదుహవా ప్రతే బ్రహ్మవాదినః పూర్వా

శ్రీమదానందాచార్యాయనమః శ్రీమదానందాచార్యాయనమః
 పంచతాపతా ఆపా వజ్రభూత్యా తాని రక్షాంసి మద్దేహదుశే
 స్వపే ప్రియపతి యత్ప్రదక్షిణం ప్రకమంతి తేన పాప్తాన మవధూ
 న్యంత్యుద్యంత మస్థయంత నూదిత్య మభిధ్యాయమర్వన్వా
 మ్మాహో విద్వాక్ లోకలం భద్ర మశ్నుజే సావాదిత్యో బ్ర
 హ్మణి బ్రహ్మవనస్సహస్రస్థియ ఏవంవేద

అహ మస్మిప్రభుజా ఋతస్య । పూర్వందేవేభ్యో అమృత
 స్య నాభిః । యోమా దగాతి స ఇదేవ మావాః । అహమన్న మన
 నుదంత మద్ధి । పూర్వ మగ్నై రపి దహత్యన్నం । యత్తేహ సాతే అహ
 ముత్తరేషు । వ్యాత్తిమస్య ప్రశనస్సుజంభం । పశ్యంతి ధీరాః పృచరం
 తి పాకాః । జహన్మ్యస్యన్న జహన్మ్యస్యం । అహమన్నం వశమిచ్ఛరా
 మి (3) ప్రమాస మద్ధం పర్యేమిభుజత్ । కోమామన్నం మనుష్యా
 దయేత । పరాకే అన్నం నిహితం హోసితత్ । విశ్వేష్వేషేషిశ్చ భిక్ష
 త్తే మన్నం । యదద్యతే లుప్యజే యత్ప్రదక్షిణే । శతత్ర మిసాత
 నా చ్ఛేబభూవ । మహంతో చరూ సకృద్దుగ్ధేన పశ్య । గోవంశ పృ
 ష్చి పృథివీంచ పాకం । తత్సంపిబంధో నిమనంతి వేదసః । నైతత్
 యో భవతి నోకనీయః । అన్నం పాణిమన్న మహానమాహుః ।
 అన్నం మృత్యుం తముచీవాతుమాహుః । అన్నం బ్రహ్మణో జరసంస
 దంతి । అన్నమాహుః ప్రజననం ప్రజానాం । మోక్ష మన్నం విస్తతే
 అప్యచేతాః । సత్యం బ్రహ్మిణి వధ ఇత్సతస్య । నార్యమణం పుష్కతి నో

సభాయం । కేవలఁ ఘోరవతి కేవలఁగి । అహం మేఘ సునయన్ వర్ష
పన్నస్తి । మామదుత్పహ మచ్ఛిన్యాః । అహగ్ం పదమృ
తోభవామి । మదాదిత్యా అధినఁ ద్వేతపంతి ।

కింగ్స్వి దాసీ త్సుర్విచి త్కింగ్స్విదాసీ ద్ప్రహద్యయః । కింగ్
స్విదాసీ త్విశంగిలా కింగ్స్వి దాసీత్విలిప్తిలా । క్యాగాసీత్సుర్విచి
త్తిరశ్వ ఆసీ ద్ప్రహద్యయః । గాత్రి గాసీత్విశంగిలా విరాసీ త్విలిప్తి
లా ౨. కస్వి దేకాకీ చరతి కడిస్వి జ్జాయతేపునః । కింగ్స్విధిమస్యభేష
జం కింగ్స్వి దావపనం మహత్ । సూర్యసకాకీ చరతిచంద్రమాజా
యతేపునః । అగ్నిస్త్రిమస్య భేషజాఘామి రావపనం మహత్ ।
ప్రచ్ఛామి త్వాపరమంతం ప్రశ్నవ్యాః ప్రచ్ఛామి త్వా భువనస్యనా
భిః । ప్రచ్ఛామి త్వా వృష్టో అశ్వస్య కేతః । ప్రచ్ఛామి వాచఃపరమం
ప్ర్యామ. వేది మాఘః పరమంతం పృథ్వివ్యాయజ్జమా బర్భవ
చస్య నాభిం । సోమ మాఘః ర్వృష్టో అశ్వస్య కేతో బ్రహ్మైవ వా
చః పృథుం ప్ర్యామ.

క్షేపావాప్రప బ్రహ్మవర్చ సేనస్యర్థతే । యోఽశ్వమేధేన
యాజతేహోతాచబ్రహ్మచ బ్రహ్మద్యంవదతః । తేజసాచ్చైవేనంబ్ర
హ్మవర్చ సేనచరమర్థయతః । దక్షిణతో బ్రహ్మభవతి దక్షిణతలయత
నోవై బ్రహ్మ । బాహుపుతోవై బ్రహ్మ । బ్రహ్మవర్చస మేవాస్య
దక్షిణతో దధాతి । తస్మాదక్షిణార్ధో బ్రహ్మవర్చసితరః । ఉత్తరతో
సహోతాభవతి । ఉత్తరత ఆయతనోవై హూతా । ఆగ్నే యోవై

యోగం | తేజో వా అగ్నిః | తేజో ప్రవాసోత్తరం సధాతి |
 తస్మాను త్రోగ్ధ్రస్థేజస్వితరః | యూసమభితోవదతః | యజమానదేన
 న్యోవై యూషః | యజమాన మేవ తేజసా చ బ్రహ్మవర్చ సేనచ
 సమర్థయతః | క్గ్స్విదాసీ త్పూర్వచిత్తి రిత్యాహ | ద్యౌర్వై వృ
 ష్టే పూర్వ చిత్తిః | దివమేవ వృష్టి మవయుధే | క్గ్స్వి దాసీ
 ద్భూహద్వయ ఇత్యాహ | అశ్వోవై బ్రహ్మద్వయః | అశ్వ మేవా
 వయుధే | క్గ్స్వి దాసీ త్పిశంగిరేత్యాహ | రాత్రి ర్వై పిశంగి
 లా | రాత్రి మైనావయుధే | క్గ్స్విదాసీత్పిలిప్తి తేత్యాహ | శ్రీ
 ర్వైపిలిప్తిలా | అన్నాద్య మేవావయుధే | కస్విదేక్షాకీ చరతి
 త్యాహ | అసా వా ఆదిత్య సక్షాకీ చరతి | తేజసవా వయుధే |
 క్గ్స్విజ్ఞాయదే సుప్రతిత్యాహ | చంద్రమావై జాయతే పునః |
 ఆయురేవావయుధే | క్గ్స్విదిమన్యథేషజ మిత్యాహ | అగ్నిర్వై
 హిమన్యథేషజం | బ్రహ్మవర్చస మేవావయుధే | క్గ్స్విదావసం
 మహ దిత్యాహ | అయంవైలోక ఆపవసంమహత్ | అగ్నేష్టేవ
 లోకేప్రతిత్థతి | ప్రచ్ఛామిత్యా పరమంతం పృథివ్యా ఇత్యాహ |
 వేది ర్వై సరోవరః పృథివ్యాః | వేది మేవావయుధే | ప్రచ్ఛా
 మి త్యా భువనస్య నాభి మిత్యాహ | యజ్ఞోవై భువనస్యనాభిః |
 యజ్ఞ మేవావయుధే | ప్రచ్ఛామిత్యావృష్టో అశ్వస్యరేత ఇత్యా
 హ | సోమోవై వృష్టోఅశ్వస్యరేతః | సోమపీఠమేవావయుధే | ప్ర
 చ్ఛామి వాచఃపరమం వ్యామేత్యాహ | బ్రహ్మవై వాచః పరమం

శ్లోమ । ప్రహ్వచ్ఛసమనావమి ॥

అబ్రహ్మ నాన్విష్మాణో బ్రహ్మచ్ఛస జాయతామస్మి నాన్విష్మా
రాజస్య ఇమివ్యశ్మూ మహానా జాయతా గోధేచుగో
ధానద్యా నాశున్య ఎం ఛ శ్లోమాన్యూర నాన్వి ఛయో
యవాస్యయజమానస్య గో జాయతానిహమేనా మహాన్విన్య
వత్తుశ్చిన్యో ఓషధియః చ్యుతా మూనా మహాన్విన్య
తామ్ ॥

అబ్రహ్మ నాన్విష్మాణో బ్రహ్మచ్ఛస జాయతా మిత్యాహ ।
గ్రాహ్యణప్ర బ్రహ్మచ్ఛసంధిధా । తస్మాత్పరాన్విష్మాణో బ్రహ్మ
చ్ఛసజాయత । ఆన్విష్మాన్విష్మాణో రాజస్య ఇమివ్యశ్మూగోమహా
రణో జాయతా మిత్యాహ । రాజస్య వ శ్లోమం మహానాసం
ధిధాతి । తస్మాత్పరా రాజస్య ఇమివ్య శ్మూగో మహాన్విష్మా
జాయత । వోద్ధిగ్గేను నిత్యాహ । ఛన్వా మివ పయోధిధాతి ।
తస్మాత్పరాద్ధా ధేనురజాయత । గోహాన్విష్మాణో అప్రదు
హ్యేవమిందధాతి । తస్మాత్పరా మోహాన్విష్మాజాయత ।
ఆశుస్సప్తిరిత్యాహ । అశ్వ ప్రవ ప్రవం దిధాతి । తస్మాత్పరాశు
న్విష్మాజాయత । పురంధర్యో మిత్యాహ । యోషిత్వేవగ్రాసం దిధా
తి । తస్మాత్ప్రియ్యుతిః ప్రయాభాపకా । ఘోరప్రప్తా ఇత్యాహ ।
అహావై తత్రో జ్ఞూరప్రప్తా జాయతే । యద్యో శేన యజ్ఞేనయ
జంతే । సభేయోయు వేత్యాహ । యోవై పూర్వవయసీ । ససభే
యో యవా । తస్మా ద్యువా పుమాన్విప్రియో భావుకః । అన్య

యజమానస్య వీరో జాయతా మిత్యాహ । అహవై తత్ర యజమా
నస్య వీరో జాయతే యత్రైతేన యజ్ఞేన యజంతే । నికామేనికామే
నః పర్జన్యో వర్జన్యిత్యాహ । నికామే నికామేహవై తత్ర పర్జన్యో
వర్జతి । యత్రైతేన యజ్ఞేన యజంతే । ఫలిన్యోన ఓషధయః పచ్యం
తా మిత్యాహ । ఫలిన్యో హవైతత్రైషధయః పచ్యంతే యత్రైతేన
యజ్ఞేన యజంతే యోగ్యైః మోనః కల్పతా మిత్యాహ । కల్పతేహవై
తత్ర ప్రజాభ్యో యోగక్షేమః । యత్రైతేన యజ్ఞేన యజంతే

అన్నాదై వ్యప్రిజాః ప్రజాయంతే । యాః కాశ్చ పృథివీశ్చ
తాః । అహో అన్నేనైవ జీవంతి । అత్రైవ దపియంత్యంతతః । అన్నగ్ం
హిభూతానాం క్ష్యేపం । తస్మా త్సర్వాషధ ముచ్యతే । నర్వంవై తే
ఽన్నమాప్నువంతి । యేఽన్నంబ్రహ్మహ్వాహసతే । అన్నగ్ం హిభూ
తానాం క్ష్యేపం । తస్మా త్సర్వాషధ ముచ్యతే । అన్నాద్భూతానిజా
యంతే । జాతాన్యన్నేన వర్ధంతే । అద్యతేఽత్రిచ భూతాని । త
స్మాదన్నం తదుచ్యత ఇతి । తస్మాద్వా ఏతస్మా దన్నరస మయాత్ ।
అన్యోంతర ఆత్మా ప్రాణమయః । తెనైష పూర్ణః । నవావషపురుష
విధవైవ । తస్య పురుష విధతాం । అన్వయం పురుష విధః । తస్య
ప్రాణవైవ శిరః । వ్యానో దక్షిణః ప్రక్షుః । అపానఉత్తరః ప్రక్షుః । ఆకాశ
ఆత్మా । పృథివీ ఘృచ్ఛం ప్రతిష్ఠా । తదప్యేష స్లోకోద్భవతి ॥

సహనా వవతుః సహనా భువక్తుః సహవీర్యం కరవావహై ।
తేజస్వి నావధీత మస్తు మావిద్విమావహై । ఓం శాంతిశాంతిశాంతిః ॥

కీ) గురుభ్యో నమః హరిః ఓమ్ నమః పుణ్యక్షేత్రే సమో
అస్త్వగ్నయే నమః పుణ్యక్షేత్రే నమః ఓషధీభ్యః | నమో వాచే నమో
వాచస్పతయే నమో విష్ణవే బృహతే కరోమి || ఓమ్ శాన్తి శాన్తి శాన్తి ||

టీక: బ్రహ్మణః = పరబ్రహ్మకొఱకు, నమః = నమస్కారము, అగ్నయే =
అగ్ని నామక పరమేశ్వరుని కొఱకు, నమః = నమస్కారము, అస్తు = అగుఁగాక,
పుణ్యక్షేత్రే = భూమ్యంతర్వామియగు పరమేశ్వరుని కొఱకు, నమః = నమస్కా-
రము, ఓషధీభ్యః = ఓషధ్యంతర్వామియగు పరమేశ్వరుని కొఱకు, నమః = నమ-
స్కారము, వాచే = వాక్రూపి పాద్యుఁడగు పరమేశ్వరుని కొఱకు, నమః =
నమస్కారము, వాచస్పతయే = వాక్పియామకుని కొఱకు, నమః = నమస్కా-
రము. బృహతే = మహాత్ముఁడగు, విష్ణవే = భగవంతుని కొఱకు, నమః = నమ-
స్కారము, కరోమి = చేయుచున్నాను. ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః = ఆధ్యాత్మిక
కాధిభౌతికాధిదైవిక విష్ణు శాన్తి యగుఁగాక ||

తాత్పర్యము అనన్త కల్యాణగుణాకరుఁడును అగ్నాగ్నిదీనామక స్వరూ-
పుఁడగు పరమేశ్వరుని నమస్కరింపుచున్నాఁడను. కావున, ఆ పరమేశ్వరుఁడు
ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికవిష్ణుశాన్తిః చేయుఁగాక యని యర్థపాఠము.

సహ వై దేవానాం శ్చ సురాణాం శ్చ యజ్ఞే ప్రతతా వాస్తాం
వయగ్ స్వర్గం లోక మేష్యామో వయ మేష్యామ ఇతి తే సురాః
సన్నహ్య సహ సైవా చరన్మహాచర్యేణ తవ సైవ దేవా సై సురా
అముహ్యగ్ సై న ప్రాజానగ్ సై పరాభవన్తే న స్వర్గం లోక
మాయ స్ప్రిశ్యతేన వై యజ్ఞేన దేవాః స్వర్గం లోక మాయ స్ప్రి-
శ్యతే నాసురా స్పరాభావయన్ ||

టీక: వయం = మేము, స్వర్గం + లోకం = (సదృశ్యత్వం) పరమగుణము
ను, ఏష్యామః = పొందఁగలము, వయం = మేము, (దుర్వృత్తులు) ఏష్యా-
మః = (పగులు గుఱుమును) పొందఁగలము, ఇతి = అని- దేవానాం
చ = సదృశ్యత్వమును అనురాజాం చ = దుర్వృత్తులకును- యజ్ఞా = యజ్ఞ
కర్తృములు, సహైవ = ఒక్కమాటే, ప్రతతా = ప్రవర్తించినది, అస్తాం =
యినది. తే = ఆ- అనురాః = దుర్వృత్తులవఁగా రాక్షసులు సన్నహ్య =

సద్వృత్తలయ, సహస్రేన = (క్షానరహితమున) భుజులనుచేతనే, అచరక = అరంభించిది. దేవాః = సద్వృత్తులనఁగా దేవతలు, ప్రచ్ఛదర్శ్యుని = నేచాశ్శయ నాదికముతోను. తపసా = తపస్సుతోను, (హాడుకొనినచానై యక్షారంభమును జేసిరి) తె = అ, అనురాః = రాక్షసులు, అనుహ్యన్ = మోహమును జెందిరి. తె = వారు, వ + ప్రాజానన్ = తెలుసుకొనరయిరి. తె = వారు, పరాశవక్ = అపజయము సొందిరి. తె = వారు, స్వర్గం + లోకం = పరమసుఖమును, వ + అయక్ = పొందలేకపోయిరి, దేవాః + యై = సద్వృత్తులయిన, ప్రస్ఫులేన = ప్రసరించిన, యజ్ఞేన = యజ్ఞముచేత, స్వర్గం + లోకం = పరమసుఖమును, అయన్ = పొందెను, అప్రస్ఫులేన = అవ్యాపకముగు, యజ్ఞేన = యజ్ఞముతో (హాడుకొనిన) అసురాన్ = దుర్వృత్తులను, పరాభావయన్ = అపజయము సొందించెను.

ప్రసృతో హ వై యజ్ఞోపవీతినో యజ్ఞోఽప్రసృతోఽనుప వీతినో యత్కించ బ్రాహ్మణో యజ్ఞోపవీత్యధీతే యజత ఏవ తత్॥

౨॥

టీక: యజ్ఞోపవీతినః = యజ్ఞోపవీతముగల వానియొక్క, అనఁగ భృథ నిశ్చయము గలవానియొక్క, యజ్ఞః = యజ్ఞము, ప్రస్ఫుతః + హ + యై = ప్రస్ఫుతముని చెప్పబడుచున్నది, అనుపవీతినః = నియమములేనివాని కర్తము, అప్రస్ఫుతః = అప్రస్ఫుతముని చెప్పబడుచున్నది, కించ = మఱియు, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుఁడు, యజ్ఞోపవీతీ = దృఢనిశ్చయముగలవా డయి, యత్ = దేనిని, అధీతే = అధ్యయనముఁ జేయుచున్నాఁడో, తత్ = దానిని, యజత + ఏవ = యాగమును జేయుచున్నవాఁడె, (అగుచున్నాఁడు.)

తస్మా ద్యజ్ఞోపవీత్యేవా ధీయిత యాజయే ద్యజేత వా యజ్ఞస్య ప్రసృత్యా॥

3॥

టీక: తస్మాత్ = అశాకువువలన, యజ్ఞస్య = యజ్ఞముయొక్క, ప్రస్ఫుత్యా = ప్రస్ఫుత్త గుణముకొనుట, యజ్ఞోపవీతీ + ఏవ = దృఢనిశ్చయముగలవా డయి, అధీయిత = అధ్యయనముఁ జేయవలయును, యాజయేత్ = యాగమును జేయించవలయును, యజేతహి = యాగమును జేయవలయును,

అక్షరం బాసో వా దక్షిణత ఉపవీయః

౪॥

టీక: అక్షరం = కృష్ణమృగచర్మమును, బాసోవా = తస్మిన్మీనయనను, దక్షిణతః = తదిపార్శ్వమునందు, ఉపవీతః = (దృఢనిశ్చయచిహ్నగా) క్రేలు నట్లు ధరించినవాడయి (అభ్యయనాదులకేయవలయును.)

దక్షిణం బాహు ముద్ధర తే వధత్తై సవ్య మితి యజ్ఞోపవీత మేత దేవ విపరీతం ప్రాచీనావీతగం సంవీత మ్మానుషమ్॥ ౫॥

టీక: దక్షిణం + బాహుం = తదిభుజమును, ఉద్ధరతి = ఊర్ధ్వముగ నుండు నట్లు ధరించినవాడయి, సవ్యం = ఎడమభుజమును, అవధత్తై + ఇతి = క్రిందు గానుంచుట యనునది, యజ్ఞోపవీత మనంబడును, ఏతదేవ = ఈ యజ్ఞోపవీతమే, విపరీతమ్ = వ్యతిరేకముగా ధరింపఁబడినయడల, ప్రాచీనావీతం = ప్రాచీనా వీతంబని, ఉచ్యతే = చెప్పఁబడుచున్నది, అనగా తదిభుజమునకు నైశాగ ముండునను, ఎడమ బాహువునకు క్రిందుగా క్రేలాడుచుండునట్లు ధరించుట ప్రాచీనా వీతంబనంబడును, సంవీతం = రెండుభుజములకు మీదుగా ధరింపఁ బడిన, సంవీతమనంబడును. మానుషం = (ఇది) మనుష్యప్రీతికరంబయినది.

తా॥ కేవల శరీరబలముచే స్వగ్గలోకమును బొందుటకు వీలులే దనియును మానుషయజ్ఞముచేతనే స్వగ్గము ప్రాప్తమగు ననియును, తాను స్వగ్గమును బొం దుటకు దృఢచిత్తుఁడు కావలసినదనియును అందునకు చిహ్నముగ యజ్ఞోపవీత మును యజమానుఁడు ధరింపవలయు ననియును తాత్పర్యము.

ఇతి ప్రథమానువాక స్సమాప్తః

(ఇంకనుభాష్యము గ్రంథవిస్తరభీతిచే వ్రాయఁబ్రతిని.)

—:0:—

అథద్వితీయోనువాకః.

రక్షాగంసి హ వా పురో నువాకే తపో గృమతిష్ఠన్త తా స్పృహవతి ర్వరేహో సాచున్త్రీయత తాని హ మమృణోతాదిత్యోనో యోధా ఇతి తాన్ ప్రజావతి రబ్రవీ ద్యోధయధ్వ వితి తస్మా చుత్తిష్ఠన్తగం హ వా తాని రక్షాగంస్య దిత్యం యోధయన్తి

యావదస్త మన్వగా త్తాని. హవా ఏతాని రక్షాగ్ంసి గాయత్రియా
భిమన్త్రితే నామ్యసా శామ్యన్తి॥

టీక. పురోహితా = ముందుగ, రక్షాగ్ంసి = దుర్వృక్షులు, ఉగ్రం =
తీవ్రమయిన, తపః = నియమమును, అతిష్ఠంత = చేసిన, హవా = ప్రసిద్ధము,
తాన్ = వానిని, ప్రజాపతిః = పరమేశ్వరుడు, వశేణ = వరముచేత, ఉప +
అమన్త్రియత = నివారించెను, తాని = అవి, అదిత్యః = అఖండ తేజస్సు, నః =
మాకు. యోధా = ప్రతిభటుడు (కావలయును) ఇతి = ఇట్లని, వరం = వరము
ను, అవృణోత = కోరిరి, ప్రజాపతిః = పరమేశ్వరుడు, తాన్ = వారిని గూర్చి,
యోధయధ్వం = యుద్ధమును జేయుఁడి ఇతి = ఈలాగని, అబ్రవీత్ = పలికె
ను, తస్మాత్ = ఆ హేతువువలన, తాని = ఆ రక్షాగ్ంసి = దుర్వృక్షులు, ఉగ్రి
ష్ఠంతం + హవా = ఉదయించుచున్న, అదిత్యం = తేజస్సును, యావత్ = ఎంత
వఱకు, అస్తం = అస్తమయమును, అను + అగాత్ = పొందుచున్నాడో,
(అంతవఱకు) యోధయన్తి = యుద్ధము జేయుచున్నారు, అదిత్యః) అస్తమన్వ
గాత్ = కనుపించడో (అంతవఱకు) తాని, ఆ, రక్షాగ్ంసి = దుర్వృక్షులు,
ఉగ్రిష్ఠంతం + హవా = ఉదయించుచున్న, అదిత్యం = తేజస్సును, యోధయన్
తి = యుద్ధమందు బ్రవర్తింపఁ జేయుచున్నవి॥ గాయత్రియా = గాయత్రిమన్త్రి
యచేత, అభిమన్త్రితేన = అభిమన్త్రితముజేయఁబడిన, అనఁగా గాయత్రిమన్త్రి
జపముచేత సంపాదించఁబడిన, అమ్యసా = పరమేశ్వర కరుణారసమనెడి తేజస్సు
చేత, శామ్యన్తి = శాంతించుచున్నవి అనఁగా నివారితము లగుచున్నవి,

తదుహ వా ఏతే బ్రహ్మవాదినః పూర్వాభిముఖాః స్థాన్యా
యా జ్ఞాయత్రియా భిమన్త్రితా ఆప శోర్ధ్వం విక్షిపన్తి తావతా
ఆపో వజ్జీభూత్వా తాని రక్షాగ్ంసి మన్దహరుణే ద్వీపే పక్షిపన్తి॥

టీక. తదుహుతై = ఆ హేతువువలన, ఏతే = ఈ, బ్రహ్మ వాదినః =
వేదవేత్తలు, సంధ్యాయాం = సంధ్యాకాలమునందు, పూర్వాభిముఖాః = ఎదు
రుగానున్నవారయి, గాయత్రియా = గాయత్రిమన్త్రియచేత, అభిమన్త్రితాః =
అభిమన్త్రింపఁబడిన, అపః = (పరమేశ్వర కరుణారసవిన్న) మలయిన యుదక
మొలను, శోర్ధ్వం = మీఁదుగా, విక్షిపన్తి = చిత్తువలసినది, తాః = అయీ,

అక్షర = అక్షరములు, ప్రజ్ఞాపత్య = ప్రజ్ఞాపత్యముల బొంబి, కాని = కాని, రక్షించి = రక్షించుటకు, మందెవరునె = మందెవరైనానుగల, సోమధృతి గలవానిని ఆధారమున అనుసరించు పేరుగల, ద్విపే = ప్రదేశమునందు, అక్షరగా రాగస్థాపనమును, ప్రక్షేపన = చిప్పికొట్టుచున్నది,

యత్ప్రదక్షిణం ప్రకృమన్తి తేన పాప్మాన మవధాన్వన్తి॥3॥

టీక॥ ప్రదక్షిణం = ప్రదక్షిణమును, ప్రక్రమన్తి + యత్ = చేయుచు
వ్చాసనపది యేది కలలో, చేస = చానిచేత, పాప్తానం = పాపమును, అవ +
భూవ్యన్తి = పోగొట్టుకొనుచున్నాను.

ఉద్యంతమస్తం యస్తమాదిత్య మభిధ్యాయన్ కుర్వన్ బ్రాహ్మణో విద్యాన్తకల మ్భద్రీమశ్చైతేనావాదిత్యో బ్రహ్మేతి॥౪॥

టీకః అశా = ఈ, అదిత్యః = లేజస్సు, బ్రహ్మణి = పరబ్రహ్మణి, విద్యాన్ = తెలుసుకొనిన, బాహ్మణః = పురుషుడు, ఉద్యంతం = ఉదయించుచున్నట్టియు, అస్తమంతం = అస్తమయమును బొందుచున్నట్టియు అదిత్యుని అనగా ధ్యానబలముచే ఒకప్పుడు గోచరమయి ఒకప్పుడు గోచరము కావలయునంటి లేజస్సును, ధ్యాణన్ = బ్రహ్మణి ధ్యానింపుచు, కుర్వత్ = ప్రపక్షిణమును జేయుచున్నవాఁడయి, సకలం = సమస్తమయిన, భద్రం = పాపక్షయరూప మంగళమును, అశ్నుతే = పొందుచున్నాఁడు.

బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మ ప్యేతి య ఏనం వేద ॥ ౫॥

టకా యః = ఏతరునుఁడు, ఏనం = ఈ స్రుతాశయము, వేద = తెలుసు
కొనుచున్నాఁడో (అతరునుఁడు), బ్రహ్మైవ సక = బ్రహ్మయయి, బ్రహ్మ = బ్రహ్మ
ను, ఏతి = పొందుచున్నాఁడు.

తా॥ పూర్వకాలంబున నమరులు ఉగ్రమున రథ మాచరించి భగవతః
 తునియెడల నిర్లక్ష్యముగలవారై యెండి ప్రతిహల మయ్యెడునట్లు వర
 విచ్చిని యిడుగఁగా, అట్టి కాసిమ్మని అయినవలన వరము నుంచి భగవత్ప్రకా
 శమునకు ప్రతిబంధకు లయి యుండువాఁడు. అట్టి ప్రతిబంధకులు గాఁజేరిన

అష్టసూక్త్య చర్చా.

ప్రకృతార్థముచే నివారించును కాన నుదయాచ్చయములందు ఈతీర్తిని దెలిసి
కొని భగవంతుని భాగ్యనిపుత్రుడు (అసావాదిత్యోబున్న యని) ప్రదక్షిణముఁ
జేయు పురుషుఁడు, సర్వశ్రేయస్సులను బొందును. ఈ ప్రకారముగఁ దెలిసి
కొనినపురుషుఁడు పరబ్రహ్మనును బొందు నని తాత్పర్యము.

ఇతిద్వితీయాఽనువాక స్సమాప్తః

—:0:—

అథతృతీయాఽనువాకః.

అహ మస్మి ప్రథమజా ఋతస్య | పూర్వద్వేభ్యో అమృత
స్యనాభిః | యోమా దదాతి స ఇదేవమావాః | అహ మన్న మన్న
షదస్త మద్మి | పూర్వమగ్నై రపి దహత్యన్నమ్ | యత్తైహ సా తె
అహ ముత్తరేషు | ప్యాత్రమస్య పశవ స్సుజమ్భమ్ | పశ్యన్తి
ధీరాః ప్రచరన్తి పాకాః | జహమ్య న్యన్న జహమ్య న్యమ్ | అహ
మన్నం వశమిచ్ఛరామి || ౧ ||

టీక|| అహం = నేను, ఋతస్య = ఋతమునకు, ప్రథమజాః = ముఖ్య
వయిన నిష్పాదకుఁడను, అస్మి = అగుచున్నాను, పూర్వం = పూర్వమునందు,
దేవేభ్యః = విబుధుల కొఱకు, అమృతస్య = అమృతమునకు, నాభిః = ఆధారఁ
దను, అనఁగా ఇచ్చువాఁడును, యః = ఏ శ్రద్ధగల పురుషుఁడు, మా =
(అమృత రూపవయిన) నన్ను, దదాతి = ఇచ్చుచున్నాఁడో, అనఁగా నన్ను
గుఱించి నిర్దేశించుచున్నాఁడో, సః = ఇత్ + ఏవ = ఆ పురుషుఁడే, మా = నన్ను,
అవాః = పొందుచున్నాఁడు. అహం = నేను, అన్నం = అమృతమును, అద
స్తం = (ఒకరికియ్యక) యనుభవించుచుండెడి వానిని, అద్మి = నశింపజేయుచు
న్నాను, అనఁగా అమృత స్వరూప మయిననన్ను, ఇతరులకు బో భవేయక తానే
అనుభవించుచుండెడు వానిని నశింపజేయుచున్నాను, అన్నం = (ఒకనికియ్యని
వారిచే భుజింపబడుచుండెడి) అమృతము, అగ్నైః = అగ్నికంటెను పూర్వం =
ముందుగ, దహతి = (భుజించువానిని) దహించుచున్నది. యత్తై + హా = అట్టి
వారిద్దఱు ప్రయత్నము గలవార లై, ఆసాతే = ఉంచున్నారు. అహం = నేను,
ఉత్తరేషు = ఉత్కృష్టులగు చాతలయందు [కావ్యతముగ నుంచున్నాను]

వశమః = మూఢులగు చాతలమనుష్యు, అన్యః = భగవంతునియొక్క [మఖమ] వ్యాత్తం = తెలుపఁబడిన దయ, సుజన్మం = తీర్చబడిన దంకములు గలదై, [యంచున్నది.] ధీరాః = బుద్ధిమంతులు, పశ్యంతి = ఈ భావమును తెలిసి కొనుచున్నార. పాతాః = మూఢులు, ప్రచరన్తి = ఇయ్యక భుజింపుచున్నార. అన్యం = అన్నముపెట్టనివానిని, జహామి = విడుచుచున్నాను. అన్యం = చాత ను, నజహామి = విడువను, అన్నం = అమృతస్వరూపమగు, అహం = నేను, వశమిత్ = స్వాధీనమయ్యె, చరామి = సంపరింపుచున్నాను.

మూ॥ సమాన మర్థ మ్పర్యేమి భుజ్జాత్ | కోమా మన్న మ్మ నుష్యో దయేత్ | పరాకే అన్నం నిహితం లోక ఏతత్ | విత్వై ర్జేవైః పితృభి ర్దుష్ట మన్నమ్ | యదద్యతే లుప్యతే యత్ప రోష్యతే | శతత మీ సా తనూ ర్మే బభూవ | మహాన్తా చరూ సకృ ద్దుగ్ధేన వపాః | దివఞ్చ పృశ్చి పృథివీ ఞ్చ సాకమ్ | తత్ప మ్నిబన్తో నమినన్తి వేధనః | నై త ద్భూయో భవతి నో కస్యయః ॥ ౨॥

అ॥ సమానమర్థం = తాను అనుభవించుటకును, ఒకరికిచ్చుటకును భవమును గోచువానిని, భుంజత్ = పాలింపుచు, పర్యేమి = తెప్పగఁ జూచుచున్నాను. అన్నం = అమృతరూపమగు, మాం = నన్ను, కః = ఏ, మనుష్యః = మను ష్యుఁడు, దయేత్ = నివారింపఁగలఁడు అతఁగా భక్తులను సంరక్షించుటయం జను, శత్రులు కానివారిని శక్తించుట యందును, నన్ను నివారించువా రెవరు, ఏతత్ = ఈ యియ్యంబడిన, అన్నం = అన్నము, పరాకే, లోకే = పరలోకము నందు, అన్నం = అమృతముగ, నిహితం = ఉంచఁబడినదై, విత్వైః = సమస్తమైన, జేవైః = విబుధులచేతను, పితృభిః = పితృదేవతలచేతను, గుప్తం = రక్షింపఁ బడుచున్నది. యత్ = ఏది, అద్యతే = తనచే భక్షింపఁబడుచున్నదో, యది = ఏది, పరా + ఉప్యతే = తనకీర్తి ప్రకటననిమిత్తమై, పరివారింపఁబడు చున్నదో, అది, లుప్యతే = నశించిన దగుచున్నది, సా = అది, మే = నాకు, శతతమిత నూః = లేకమాత్రాంతము, బభూవ = అగుచున్నది. ఏప్రకారము, సకృద్దుగ్ధేన = స్వల్పగ్రాసమిచ్చినను మంచి ఆవుయొక్క ఒక్కమాటు నితరబడిన క్షీరముచే తను, మహాన్తా = గొప్పమైన, చరూ = మంభములను, పశా = పూరించునూ, ఆప్రకారము, పృశ్చి = స్వల్పమయినను ఇయ్యఁబడిన అన్నము, దివంచ =

అన్నమూర్త్యులపూజ

మృత్యుకామను, మృతివించ = మృత్యుకామను, పాకం = కూడా, మృత్యుకామన్నది.
 తత్ = ఆ దానమూర్త్యుకమైన యన్నమును, సంవిజంతః = తెచ్చగా భుజింపు
 నుండెడి, వేదనః = బుద్ధియందును, నమినంతి = హింసించరు. ఏతత్ = ఈ దా
 నమూర్త్యుకమైన యన్నము, భూయః = అధికమైనది, నభవతి = కాదు, అనఁగా
 తనను హింసించేయదు. కవీయః = స్వల్పమైనదియు, నూ = కాదు, అనఁగా
 తగ్గదు.

అన్న మూర్తిగా మన్న మపాన మాహుః | అన్నం మృత్యు
 న్త ము జేవాతు మాహుః | అన్న మృచ్ఛిహ్మణో జరసం వదన్తి | అన్న
 మాహుః ప్రజనన మృజానామ్ | మోక్ష మన్నం విస్తతే అప్రీచే
 తాః | సర్వ మృచ్ఛివీమి వధ ఇత్యతస్య | నార్యమణ మ్మువ్యతి నో సఖా
 యమ్ | కెవలాఘో భవతి కెవలాదీ | అహ మ్మేఘ స్తనయ స్వక్షా
 న్నస్మి | మా మదన్త్యహ మద్యన్త్యాన్ || ౩ || అహగ్ం సద మృత్యో
 భవామి | మదాదిత్యా అధి సర్వే తపన్తి ||

టీక. అన్నం = అన్నమును, పాణం = ప్రాణహేతుకముగాను,
 అన్నం = అన్నమును, అపానం = అపానహేతుకముగాను, అహుః = చెప్పచు
 న్నారు. అన్నం = అన్నమును, మృత్యుం = మృత్యుహేతువుగాను, తమ = ఆ
 యన్నమునే, జేవాతుం = జేవనహేతువుగాను, అహుః = చెప్పచున్నారు.
 అన్నం = అన్నమును, జరసం = ముదిమికి హేతువుగాను, బ్రహ్మాణః = వేదవేత్త
 లు, అహుః = చెప్పచున్నారు, అన్నం = అన్నమును, ప్రజానాం = ప్రజలకు,
 ప్రజననం = ఉత్పత్తిహేతువుగాను, అహుః = చెప్పచున్నారు. అప్రచేతాః =
 జ్ఞానహీనుఁడు, మోక్షం = వ్యర్థమైనదిగా, అన్నం = అన్నమును, విందతే =
 పొందుచున్నాఁడు, సఖ్యం = సఖ్యమును, బ్రవీమి = బలుకుచున్నాను, నః =
 దానకౌన్యమునకు యన్నము, తస్య = ఆ దానవిముఖునకు, వధః + ఇత్ =
 వధకుల్యమేను, (కాధకమేను) (దానవిముఖుఁడు) అర్యమణం = భగవంతుని,
 న + ప్రవృత్తి = ప్రీతిసందింపఁడు, సఖాయం = మిత్రుడగు మనుష్యుని,
 నూ = తృప్తి సందింపడు, కేవలాదీ = ఇతరులకుఁ బట్టిక తినువాఁడు, కేవ
 లాఘుః = కేవలము పాపమును అర్పింపువాఁడు, భవతి = అగుచున్నాఁడు.
 అహుః = నేను, స్తనయన్తా = గర్భించునట్టియు, వక్షాన్తా = వర్షించు నట్టియు,

యేను = యేనుమకుంటాడను, అన్తి = అనుచున్నాడు, (ప్రకారము) మానమును, అదన్తి = భక్షింపుచున్నాడు, అన్తాన్ = దానవియ్యాలను, అహం = నేను, అన్తి = వశింపజేయుచున్నాను, అహం = నేను, సత్ = దాతలకు, అన్తి = అన్తియను, భవామి = అనుచున్నాను, (వారికి జ్ఞానము నిచ్చుచున్నాను, సర్వ = సమస్తమయిన, అదిత్యా = అదిత్యులు, మత్ = నావలన, అధి + తపన్తి = దాతలనిమిత్త మధికముగఁ బ్రకాశించుచున్నాను,

తా॥ బ్రహ్మస్వరూపమయినయన్నమును నొకని నియ్యనిది భుజించువాఁడు సరకమునుబొందును, గావున నట్టిబ్రహ్మవిద్యాన్నమును నొకని కిచ్చి తాననుభవించుట శ్రేయస్కరము, అట్టియన్నము అక్షయప్రదం బనంబడును. అందుచే భగవంతుఁడు కర్తవ్య సర్వసౌఖ్యముల నిచ్చు నని తాత్పర్యము.

ఇతి తృతీయాఽనువాకస్సమాప్తః.

—:0:—

అథచతుర్థోఽనువాకః

కిన్ స్వి దాసీ త్పూర్వచిత్తిః కిన్ స్వి దాసీ ద్భృహద్వయః ।
కిన్ స్వి దాసీ త్పిశిగ్గిలా కిన్ స్వి దాసీ త్పిలిప్పిలా ॥

టీక॥ పూర్వచిత్తిః = జన్మప్రభృతి ఉత్తమజ్ఞానసంపన్నులుండుస్థానము, కిన్ = స్విత్ = ఏది, అసీత్ = ఆయెను, భృహద్వయః = మిక్కిలి మందరమగు వస్తువు, కిన్ + స్విత్ = ఏది, అసీత్ = ఆయెను, పిశింగిలా = మిశ్రవర్ణము కలది, కిన్ = స్విత్ = ఏది, అసీత్ = ఆయెను, పిలిప్పిలా = అత్యంతముప్రియమయినది, (గాక ప్రకాశించుచున్నది,) కిన్ = స్విత్ = ఏది, అసీత్ = ఆయెను,

ద్యా రాసీ త్పూర్వచిత్తి రశ్వ అసీ ద్భృహద్వయః । రాత్రి
రాసీ త్పిశిగ్గిలాఽవిరాసీ త్పిలిప్పిలా ॥

టీక॥ ద్యా = జ్యోతిఃకము, పూర్వచిత్తిః = జన్మప్రభృతిజ్ఞానస్థానము, అసీత్ = ఆయెను, అశ్వః = గుఱ్ఱము, భృహద్వయః = అతిరమ్యమయినది, అసీత్ = ఆయెను, రాత్రి = రాత్రి, పిశింగిలా = మిశ్రవర్ణముకలది, అసీత్ =

అయ్యను, అది = దివ్యజ్ఞానసంపత్తు, పిలిపిలా = అత్యంతము, హితమునది.
 శక్రప్రకాశించునది, అసీత్ = అయ్యను,

కస్మి దెకాకీ చరతి క ఉ స్విజ్ఞాయతే పునః । క్విగ్ స్విధి
 మస్య భేషజం కిగ్ స్వి దావపన మహత్ ॥

టీక: కః = స్విత్ = ఎవ్వఁడు, ఏకాకీ = అసహాయుడై, చరతి = సంచరింపుచున్నాఁడు, కః + ఉ + స్విత్ = ఎవ్వఁడు, పునః = తిరిగి తిరిగి, జాయతే = ఉద్భవించుచున్నాఁడు (లేక పుట్టుచున్నాఁడు, కిం + స్విత్ = ఏది, హిమస్య = శైత్యమునకు, భేషజం = ప్రతీకారసాధనము, కిం + స్విత్ = ఏది, మహత్ = గొప్పదయిన, అవపనం = వీజావాపయోగ్యస్థానము.

సూర్య ఏకాకీ చరతి చన్ద్రమా జాయతే పునః । అగ్ని
 హిమస్య భేషజం । భూమి రావపనం మహత్ ॥

టీక: సూర్యః = సూర్యుఁడు, ఏకాకీ = అసహాయుడై, చరతి = సంచరింపుచున్నాఁడు, చంద్రమాః = చంద్రుఁడు, పునః = తిరిగి, జాయతే = పుట్టుచున్నాఁడు, అగ్నిరైవ = అగ్నిహోత్రుఁడు, హిమస్య - చల్లదనమునకు, భేషజం = ప్రతీకారసాధనము, భూమిః - పృథివి, మహత్ = గొప్పదైన, అవపనం = వీజావాపయోగ్యస్థానము,

పృచ్ఛామి త్వం పర మన్త మ్పృథివ్యాః । పృచ్ఛామి త్వం
 భువనస్య నాభిం । పృచ్ఛామి త్వం వృక్షో అశ్వస్య రేతః । పృచ్ఛామి
 వాచః పరమం వ్యోమ ॥

టీక: ఓబ్రహ్మ! - త్వం = నిన్ను, పృథివ్యాః = భూమియొక్క, పరమ
 త్తం = ఉత్కృష్టమైనదానిని, పృచ్ఛామి = ప్రశ్నచేయుచున్నాను. త్వం = నిన్ను,
 భువనస్య = లోకమునకు, నాభిం = ప్రధానమైనదానిని, పృచ్ఛామి = ప్రశ్నచే
 యుచున్నాను, త్వం = నిన్ను, రేచనసమర్థమగు అశ్వస్య = అశ్వముయొక్క,
 రేతః = సారమును, పృచ్ఛామి = ప్రశ్నచేయుచున్నాను, వాచః = వేదముయొ
 క్క, పరమం + వ్యోమ = పరమావధిని, పృచ్ఛామి = ప్రశ్నచేయుచున్నాను.

వేది మావయః పర మన్త మ్పృథివ్యాః । యజ్ఞ మాహుర్యువనస్య

నాభిం । సోమ మాహు ర్వృష్టే అశ్వస్య రేతో బహ్నైవ వాచః
పరమం వ్యోమ॥

టీక॥ నేదిం = నేదిని, పృథివ్యాః = భూమియొక్క, పరమంతం = ఉత్తమ
ప్రమైనదానిగా, అహః = చెప్పిరి, యజ్ఞం = యజ్ఞమును, భువనస్య = భూతా
కమునకు, నాభిం - ప్రధానముగా, అహః = చెప్పిరి, సోమం = సోమరసమును,
వృష్టః = సేచనసమర్థమగు, అశ్వస్య = అశ్వముయొక్క, రేతః = సారముగాను,
అహః = చెప్పిరి, బహ్నైవ = పరమాత్మయే, వాచః = నేదముయొక్క, పరమం
వ్యోమ = పరమావధి,

తా॥ ప్రశ్నోత్తర రూపములగు నీమంత్రములయొక్క తాత్పర్యము స్ప
ష్టము. మఱియు ఈపని వ్రాయబడియున్న బ్రాహ్మణమువలన స్పష్టతరము.

ఇతి చతుర్థోఽనువాకస్సమాప్తః.

అథపంచమోఽనువాకః

తేజసావా ఏష బ్రహ్మవర్చసేన వృష్టధ్యతే॥ యోఽశ్వమేధేన
యజతే॥ హోతా చ బ్రహ్మ చ బ్రహ్మోద్యం వదతః॥ తేజసా
చైవైనం బ్రహ్మవర్చసేన చ సమర్థయతః॥

టీక॥ యః = ఏ మనుష్యుఁడు, అశ్వమేధేన = అశ్వమేధమును యజ్ఞముచేత,
యజతే = యాగముచేయునో, తేజసావా = తేజస్సుచేతను, బ్రహ్మవర్చసేన =
బ్రహ్మవర్చస్సుచేతను, వి + ఋధ్యతే = విశేషముగా వృద్ధి నొందుచున్నాఁడో,
అట్టిహోతాచ = హోతయును, బ్రహ్మచ = బ్రహ్మయును, బ్రహ్మోద్యం = బ్రహ్మో
ద్యమను పేరుగల అనువాకమును, (అనఁగా ఈ యనువాకమునకు మంత్రమగు
ఽ-ర-గ-వ అనువాకము బ్రహ్మవిషయిక సంవాదము గావున నది బ్రహ్మోద్య
మనంబును) వదతః = ఉచ్చరింపుచున్నారు, ఏనం = ఈ యజమానుని, తేజ
సాచ = తేజస్సుచేతను, బ్రహ్మవర్చసేనచ = బ్రహ్మవర్చస్సుచేతను, సమర్థయతః =
వృద్ధి నొందింపుచున్నారు.

దక్షిణతో బ్రహ్మభవతి | దక్షిణత ఆయతనో వై బ్రహ్మ |
బాహుస్థిత్యో వై బ్రహ్మ | బ్రహ్మవర్చస మేవాస్య దక్షిణతో
దధాతి (తస్మా ద్దక్షిణోఽథోఽ బ్రహ్మవర్చసి తరః ||

టీక: బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, దక్షిణతః = అహవనీయమునకు దక్షిణముగా - ఆయ
తనః = స్థానముగలవాడు, (కావున) బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, దక్షిణతః = యూపము
నకు దక్షిణముగా - భవత్ = ఉండవలయును, బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, బార్హస్పత్యః =
బృహస్పతి దేవతగాకలవాడు, అస్య - ఈ యజమానునియొక్క, దక్షిణః -
దక్షిణభాగముండు, బ్రహ్మవర్చసం = బ్రహ్మవర్చస్సును, దధాతి = (ఉంచుచు
న్నాడు,) లేక ఇచ్చుచున్నాడు, తస్మాత్ = ఆ హేతువువలన, దక్షిణః = దక్షి
ణపుదమున, అర్ధః = సగభాగము, బ్రహ్మవర్చసితరః = మిక్కిలి బ్రహ్మవర్చ
స్సుగలది,

ఉత్తరతో హోతా భవతి | ఉత్తరత ఆయతనో వై హోతా |
అగ్నేయో వై హోతా | తేజో వా అగ్నిః | తేజ ఏవాసోఽ
త్తరతో దధాతి | తస్మాదుత్తరార్ధ స్తేజస్వితరః ||

టీక: హోతా = హోత, ఉత్తరతః = వేదికి ఉత్తర (ప్రాంత) భాగము,
ఆయతనః = స్థానముగాగలవాడు, (కావున యూపమున ఉత్తరభాగమున
నుండవలయును,) హోతా = హోత, అగ్నేయః = అగ్ని సంబంధమైనవాడు,
అగ్నిః = అగ్ని, తేజోవా = తేజోరూపుడు, అస్య = ఈయజమానునియొక్క,
ఉత్తరతః = ఉత్తరభాగమునండు, తేజః = తేజస్సును, దధాతి = సంపాదింపు
చున్నాడు, తస్మాత్ = ఆ హేతువువలన (కొండటికి) ఉత్తరతః = వామభా
గము, తేజస్వితరః = మిక్కిలి సామర్థ్యముగలది,

యూప మభితో వదతః | యజమానదేవత్యో వై యూపః |
యజమాన మేవ తేజసా చ బ్రహ్మవర్చసేన చ సమర్థయతః ||

టీక: హోత్యు బ్రహ్మణః యూపం + అభితః = యూపముయొక్క ఉభయ
పార్శ్వములయందును, వదతః = ప్రక్షిత్తరరూపమైన బ్రహ్మోద్యము బలుకు
చున్నాడు, యూపః = యూపము, యజమానదేవత్యః = యజమాన సంబంధ
మైన దేవతగలది, (కావున) యజమానం + ఏవ = యజమానునీ, తేజసాచ =
తేజస్సువేతను, బ్రహ్మవర్చసేనచ = బ్రహ్మవర్చస్సుచేతను, సమర్థయతః = సమృ
ద్ధి సుందింపు చున్నాడు.

కిగ్ స్వి దాసీ త్పూర్వదిత్తి రిత్యాహ । ద్వా రైవృష్టిః పూర్వదిత్తిః । దివ మేవ వృష్టి మవరున్ధే ॥

టీక. కిగ్ స్విదాసీత్పూర్వదిత్తిః = ఇతి = ఈవాక్యమును, ఆహ = (హోత) చెప్పుచున్నాడు, వృష్టిః = వర్ష హేతువగు, ద్వాః = 2 = ద్వులొక ము, పూర్వదిత్తిః = పూర్వదిత్తి, అగుచున్నది, వృష్టిం = వర్ష హేతువయిన, దివం + ఏవ = ద్వులొకమును, అవరున్ధే = పొందుచున్నాడు,

కిగ్ స్విదా సీద్భూహద్వయ ఇత్యాహ । అశ్వో వై బృహ ద్వయః । అశ్వ మే వావరున్ధే ॥

టీక. కిగ్ స్విదాసీద్భూహద్వయః + ఇతి = ఈవాక్యమును, ఆహ = (హోత) చెప్పుచున్నాడు, అశ్వః + 2 = అశ్వము, బృహద్వయః = బృహద్వ యుండు - అగుచున్నది, అశ్వం = అశ్వమును, అవరున్ధే = పొందుచున్నాడు,

కిగ్ స్వి దాసీ త్పిశగ్గి లేత్యాహ । రాత్రి రైవ పిశగ్గిలా । రాత్రి మే వావరున్ధే ॥

టీక. కిగ్ స్విదాసీత్పిశగ్గిలా = ఇతి = ఈవాక్యమును, ఆహ = హోత చెప్పుచున్నాడు, రాత్రిరైవ = రాత్రి = పిశంగిలా = పిశంగిల, అగుచున్నది, రాత్రిం = ఏవ = రాత్రిని, అవరున్ధే = పొందుచున్నాడు,

కిగ్ స్వి దాసీ త్పిలిప్పి లేత్యాహ । శ్రీ రైవ పిలిప్పిలా । అన్నా ద్య మే వావరున్ధే ॥

టీక. కిగ్ స్విదాసీత్పిలిప్పిలా = ఇతి = ఈవాక్యమును, ఆహ = హోత చెప్పుచున్నాడు, శ్రీరైవ = బ్రహ్మధవాదిసంపత్తు, పిలిప్పిలా = పిలిప్పిలగుచు న్నది, అన్నాద్యం = ఏవ = అదనీయమగుఅన్నమును, అవరున్ధే = పొందుచు న్నాడు,

కస్విదేకాశీచరతిత్యాహ । అసౌవా ఆదిత్యపకాశీచరతి । తేజ ఏవావరున్ధే ॥

టీక. క స్వి దేకాశీ చరతి = ఇతి = ఈ వాక్యమును, ఆహ = హోత చెప్పుచున్నాడు, అసౌ = ఈ, ఆదిత్యః = ఆదిత్యుడు, ఏకాశీ = అనంతము,

చేయి. చలతి = సంచరింపుచున్నాడు, (ఈవాక్యోచ్చారణముచే) తేజః =
 విక = తేజస్సును, అవయంధే = పొందుచున్నాడు.

క ఉ స్వి జ్ఞాయతే పునరిత్యాహ | చంద్రిమా వైజాయతే
 పునః | ఆయు రే వావరున్ధే॥

టీక॥ క ఉ స్వి జ్ఞాయతే పునః = ఇతి = ఈవాక్యమును, అహ = తెప్పచు
 న్నాడు, చంద్రమాః = చై = చంద్రుడు, పునః = తిరిగి, జాయతే = పుట్టు
 చున్నాడు, ఆయుః = ఏవ = ఆయువును, అవయంధే = పొందుచున్నాడు,

కిన్ స్వి ద్ధి మస్య భేషజ మిత్యాహ | అగ్ని నైవ హిమస్య
 భేషజమ్ | బ్రహ్మవర్చస మే వావరున్ధే ॥

టీక॥ కిన్ స్వి ద్ధి మస్య భేషజం = ఇతి, ఈవాక్యమును, అహ = పలుకుచు
 న్నాడు, అగ్నిః = చై = అగ్ని, హిమస్య = చల్లదనమునకు, భేషజం = ప్రతికా
 రపాదనము, బ్రహ్మవర్చసం = ఏవ = బ్రహ్మవర్చస్సును, అవయంధే = పొందుచు
 న్నాడు,

కిన్ స్వి దావపసమ్యహదిత్యాహ | అయం వైలోక ఆవపసమ్మ
 హత్ | అస్మిన్నైవలోకే ప్రతితిష్ఠతి॥

టీక॥ కిన్ స్వి దావపసమహత్ = ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = పలు
 కుచున్నాడు, అయం చై = ఈ, లోకః = లోకము, మహత్ = గొప్పదయిన,
 ఆవపసం = భీకావాపస్థానము, అస్మిక్ + ఏవ = ఈ, లోకే = లోకమునందు,
 ప్రతి + తిష్ఠతి = ప్రతిష్ఠ సుండుచున్నాడు,

పుచ్చామి త్వ పరమ స్త మ్పృథివ్యా ఇ త్యాహ | వేది
 త్వై షోఽస్తః పృథివ్యాః | వేది మే వావరున్ధే॥

టీక॥ పుచ్చామి త్వపరమం తం పృథివ్యాః + ఇతి = ఈ వాక్యమును,
 అహ = పలుకుచున్నాడు, వేదిః + చై + వేది, పృథివ్యాః = భూమియొక్క,
 పదమంతః = ఉక్కిష్టప్రదేశము, వేదిం = వేదికను, అవయంధే = పొందుచు
 న్నాడు,

పుచ్చామి త్వ భువస్య నాభి మిత్యాహ | యజ్ఞో వై
 భువస్యనాభిః | యజ్ఞ మేవావరున్ధే॥

టీక: పుచ్చామిత్వాభవనస్యవాచి = ఇతి = ఈవాక్యమును, ఆహ = పలుకుచున్నాఁడు, యజ్ఞః - వై = యజ్ఞము, భవనస్య = లోకమునకు, వాచిః = ప్రధానము, యజ్ఞం = యజ్ఞమును, అవసంధే = పొందుచున్నాఁడు,

పుచ్చామి త్వ వృష్టే అశ్వస్య రేత ఇత్యాహ | సోమో వై వృష్టే అశ్వస్య రేతః | సోమపీఠ మే వావరున్ధే ||

టీక: పుచ్చామిత్వావృష్టే అశ్వస్య రేతః = ఇతి = ఈవాక్యమును, ఆహ = పలుకుచున్నాఁడు, సోమః + వై = సోమము, అశ్వస్య = వ్యాపకుడగు భగవంతునియొక్క, రేతః = సారము, సోమపీఠః + ఏవ = సోమపానమును, అవసంధే = పొందుచున్నాఁడు,

పుచ్చామివాచః పరమంవోయే మేత్యాహ | బ్రహ్మవైవాచః పరమంవోయేమ | బ్రహ్మవర్చసమేవావరున్ధే ||

టీక: పుచ్చామివాచః పరమంవోయేమ = ఇతి + ఈవాక్యమును, ఆహ = పలుకుచున్నాఁడు, బ్రహ్మవై = పరమాత్మయే, వాచః = వేదముయొక్క, పరమం + వోయేమ = పరమావధి, బ్రహ్మవర్చసం = ఏవ = బ్రహ్మవర్చస్సును, అవసంధే = పొందుచున్నాఁడు,

తా: హోతృబ్రహ్మణైవేవలసివ్రహ్మోద్య మనుపేరుగలపూర్వానువాక విషయమునవిధియు తద్విషయమునవివరణయును తెప్పరిచినది కావున ఈ యనువాకమునందు తాత్పర్యము స్పష్టము.

ఆ బ్రహ్మ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చసీ జాయతా మాస్మి నాగ్రీష్టే రాజస్య ఇషవ్య శూరో మహారథో జాయతాం దోగ్రీ ధేను ర్వోధా 2 నదౌ నాశు సప్తః పురంధి ర్వోషా జిష్ఠా రథేష్ఠా సుభేదో యు వాస్య యజమానస్య వీరో జాయతాం నికామేనికా మే నః పర్జన్యో వర్షతు ఫలిన్యో న ఓషధయః పవ్యంతాం యో గక్షేమో నః కల్పతామ్ ||

టీక: బ్రహ్మ = బ్రాహ్మణజాతియందు, బ్రహ్మవర్చసీ = శ్రుతాభ్యయన సంపత్తుగల, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుఁడు, ఆజాయతాం = అంతటను ఉత్పన్న మగుఁగాక, అస్మిక్ = ఈ = రాష్ట్రే = రాజ్యమునందు, ఇషవ్యః = అయోధ్య కాక్షత్యము, కలిగినట్టియు, మహారథః = మహారథుఁ డయినట్టియు, రాజస్యః =

అన్నమూర్త్య దర్శనము

రాజ = అజాయతాం = ఉత్పన్నమగుగాక, వోగ్ధి = క్షీరముగల, ధేను = గోవు, ఉత్పన్న మగుగాక, వోధా = వహనసామర్థ్యముగల, అవద్వాక్ = వ్యవధిమ, ఉత్పన్న మగుగాక, అశుః = నేగముగల, సప్తిః = అశ్వము, ఉత్పన్న మగుగాక, పురంధిః = పురంద్రీ రూపవతియగు, యోషా = శ్రీ (ఉత్పన్న మగుగాక) జిహ్వాః = జయశిలుఁడయిన, రథేష్ఠః = రథకుఁడు, ఉత్పన్న మగుగాక, సభేయః = సభాపూజఁడయిన, యువా = విప్లవయముగఁడు, ఉత్పన్న మగుగాక, అస్య = ఈ = యజమానస్య = యజమానునికి, వీరః = వీరుఁడు, అ + జాయతాం = ఉత్పన్న మగుగాక, నః = మాయొక్క, నికామెనికామే = ప్రతికోరిక విషయమయి, పర్జవన్యః = మేఘుఁడు, వర్షకు = వర్షించుఁగాక, నః = మాకు, ఓషధయః = ఓషధులు, ఫలివన్యః = ఫలయొక్కమయి, పచ్యంతాం = పరిపాకము సుండుఁగాక, నః = మాకు, యోగక్షేమః = లాభముతోఁగూడినక్షేమము, కల్పతాం = సంపన్న మగుగాక ।

ఆ బ్రహ్మ బ్రహ్మణో బ్రహ్మవర్చసీ జాయతా మి త్యాహ । బ్రహ్మణ ఏవ బ్రహ్మవర్చసం దధాతి । తస్మా త్పురా బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చస్య జాయత । అస్మిన్ రాష్ట్రే రాజస్య ఇషవన్యః శ్చూరో మహారథో జాయతా మిత్యాహ । రాజస్య ఏవ శౌర్యం మహిమానం దధాతి । తస్మా త్పురా రాజస్య ఇషవన్య శ్చూరో మహారథో జాయత । దోగ్ధీ ధేను రిత్యాహ । ధేన్వా మేవ పయో దధాతి । తస్మా త్పురా దోగ్ధీ ధేను రజాయత॥

టీక । ఆ బ్రహ్మ బ్రహ్మవర్చసీ జాయతాం = ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = పఠుచున్నాఁడు, బ్రాహ్మణే + ఏవ = బ్రాహ్మణునియందు, బ్రహ్మవర్చసం = బ్రహ్మవర్చస్సును, దధాతి = ధరింపజేయుచున్నాఁడు, తస్మాత్ = అహేతువునలన, పురా = ముందు, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుఁడు, బ్రహ్మవర్చస్సుగలవాడయి, అజాయత = పుట్టెను, అస్మిన్ రాష్ట్రే రాజస్య ఇషవన్యశ్చూరో మహారథో జాయతాం + ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = పఠుచున్నాఁడు, రాజశ్రేయే = ఏవ = క్షుత్రియునియందు, శౌర్యం = శౌర్యమును, మహిమానం = సామర్థ్యమును, దధాతి = సంపాదించుచున్నాఁడు, తస్మాత్ = అహేతువునలన, పురా = ముందు, రాజవన్యః = క్షుత్రియుఁడు, ఇషవన్యః = అయధకోట్యముగలవాఁడును,

భారః = భార్యము గలవాఁడును, చుహారభా = చుహారభిక్షుఁడును, అచాఁత = పుట్టెను, వోక్త్రీకము = ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = పలుకుచున్నాఁడు, ధన్వాం = ఏత = గోవునందు, పయః = క్షీరమును, దధాతి = సంపాదింపుచున్నాఁడు, తస్తాత్ = ఆహేతువువలన, పురా = పూర్వమునందు, ధేనుః = గోవు, వోక్త్రీ = బహుక్షీరముగలదయి, అచాయత = పుట్టెను,

వోధా నద్వా నిత్యాహ | అనమ ప్యేవ వీర్యం దధాతి |
తస్మా త్పురా వోధా నద్వా నజాయత | ఆశుః సప్తి రి త్యాహ |
అశ్వ ఏవ జవం దధాతి | తస్మా త్పురా శు రశ్వో జాయత |
పురంధి ర్యో షే త్యాహ | యోషి త్యేవ రూపం దధాతి ||

టీకః వోధానద్వాన్ + ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = ఉచ్చరింపుచున్నాఁడు, అనదుహి + ఏవ = వృషభమునందు, వీర్యం = బలమును, దధాతి = సంపాదింపు చున్నాఁడు, తస్తాత్ = అందువలన, పురా = పూర్వముందు, అనద్వాన్ = వృషభము, వోధా = నహన సామర్థ్యము కలదై, అచాయత = పుట్టెను, ఆశుసప్తిః + ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = పలుకుచున్నాఁడు, అశ్వ + ఏత = అశ్వమునందె, జవం = వేగమును, దధాతి = సంపాదింపుచున్నాఁడు, తస్తాత్ = అందువలన, పురా = పూర్వముందు, అశ్వః = అశ్వము, ఆశుః = వేగముగలదయి, అచాయత = పుట్టెను, పురంధిర్యోష + ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = ఉచ్చరింపు చున్నాఁడు, యోషితి + ఏత = స్త్రీయందు, రూపం = సాందర్యమును, దధాతి = సంపాదింపుచున్నాఁడు.

తస్మాత్ స్త్రీ యువతిః ప్రియా భావుకా | జిష్ణూ రథేష్ఠా
ఇ త్యాహ | అహ వై తత్ర జిష్ణూ రథేష్ఠా జాయతే | య త్రై
తేన యజ్ఞేన యజన్తే | సభేయో యు వెత్యాహ | యో వై పూ
ర్వవయసీ | స సభేయో యువా | తస్మా ద్యువా పుమాన్ ప్రి
యో భావుకః | ఆస్య యజమానస్య వీరో జాయతా మిత్యాహ |

టీకః తస్తాత్ = అందువలన, యువతిః = విన్నవయస్కురాలయిన, స్త్రీప్రియ + భావుకా = ప్రీయమగుచున్నది. జిష్ణూరథేష్ఠః = ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = చెప్పుచున్నాఁడు, యత్ర = ఏ దేశమునందు, ఏతేన = ఈ

యజ్ఞేన = యజ్ఞముచేత, యజన్తే = యాగముచేయుచున్నారో, తత్ర = అదేకా
నందు, రభేష్టాః = రభికుడు, జిహ్వాః = జయశిలాదై, ఆ + జాయతే + నై = పు
ట్టుచున్నాడు. సభేయాయవా + ఇతి = ఈ వాక్యమును, అహ = పలుకుచు
న్నాడు, యః = ఏవడు, పూర్వవయసీ = పూర్వవయస్సు గలవాడో, సః =
ఆ, యవా = పిన్నవయస్కుడు, సభేయః = సభామాణ్యుడు, తస్మాత్ = అం
దువలన, యవా = పిన్నవయస్సుగల, పుమాన్ = పురుషుడు, ప్రియో + భావు
కః = ప్రీయః దగుచున్నాడు, అస్యయజమానస్య వీరోజాయతాం + ఇతి =
ఈ వాక్యమును, అహ = ఉచ్చరింపుచున్నాడు.

అహ వై తత్ర యజమానస్య వీరో జాయతే । య త్రైతే
న యజ్ఞేన యజన్తై । నికామేనికామే నః పజన్యో వషన్త్యా
హ । నికామేనికామే హ వై తత్ర పజన్యో వర్షతి । య త్రైతే
న యజ్ఞేన యజన్తై । ఫలిన్యో న ఓషధయః పచ్యంతా మిత్యాహ ।
ఫలిన్యో హ వై తత్రోషధయః పచ్యన్తై । య త్రైతేన యజ్ఞేన
యజన్తై । యోగక్షేమా నః కల్పతా మిత్యాహ । కల్పతే హ వై
తత్ర పౌజాభ్యో యోగక్షేమః । య త్రైతేన యజ్ఞేన యజన్తై ॥

టీక। యత్ర = ఏదేకమందు, ఏతేన = ఈ, యజ్ఞేన = యజ్ఞముచేత, య
జన్తే = యాగముచేయుచున్నారో, తత్ర = అదేకమందు, యజమానస్య = యా
గకర్తకు, వీగః = బలవంతుడగు పుత్రుడు, ఆ + జాయతే + నై = పుట్టుచు
న్నాడు, నికామేని కామేహనై తత్రపజన్యోవర్షతి + ఇతి = ఈ వాక్యమును
అహ = పలుకుచున్నాడు, యత్ర = ఏ దేకమందు, ఏతేన = ఈ, యజ్ఞేన =
యజ్ఞముచేత, యజన్తే = పూజ చేయుచున్నారో, తత్ర = ఆ దేకమునందు,
నికామేనికామేహనై = ప్రతిరోకయందును, పజన్యః = మేఘుడు,
వర్షతి = వర్షింపు చున్నాడు, ఫలిన్యోన ఓషధయః = పచ్యంతాం + ఇతి =
ఈ వాక్యమును, అహ = పలుకుచున్నాడు. యత్ర = ఏ దేకమందు, ఏతేన +
యజ్ఞేన = ఈ యజ్ఞముచేత, యజన్తే = యాగము చేయుచున్నారో, తత్ర =
ఆ దేకమునందు, ఓషధయః = ఓషధులు, ఫలిన్యః = ఫలవంతములయి, పచ్య
న్తే = పరిపాకము గొందుచున్నవి, యోగక్షేమానః కల్పతాం + ఇతి = ఈ
వాక్యమును, అహ = పలుకుచున్నాడు, యత్ర = ఏ దేకమందు, ఏతేన = ఈ,

యజ్ఞేన = యజ్ఞముచేతన, యజస్తే = యాగము చేయుచున్నారో, తత్ర = అచేతమందు, ప్రజాభ్యః = ప్రజలకొరకు, యాగక్షేమః = అభివృద్ధిభావము, గూడిన లబ్ధక్షేమము, కల్పతే = అగుచున్నది.

తా॥ ఈ యనువాకము సుచ్చరింపుచు భగవంతుని బూజించుటవలన నిందుఁ జెప్పఁబడిన విహితా ముష్టికములగు సర్వ ఫలములను భగవంతుఁడు సమగూర్పు నని యగ్రపాయము.

అన్నా వై ప్రజాః ప్రజాయంతే । యాః కాశ్చ పృథివీగ్ శ్రీతాః । అథో అన్నే నైవ జీవన్తి । అతైన దపియ స్త్యస్తతః । అన్నగ్ం హి భూతానాం జ్యేష్ఠమ్ । తస్మా త్సర్వాషధ ముచ్యతే । సర్వం వై తే-న్న మాప్నువన్తి । యే-న్నం బ్రహ్మచారినః । అన్నగ్ం హి భూతానాం జ్యేష్ఠమ్ । తస్మా త్సర్వాషధ ముచ్యతే॥

టీక॥ యాః + కాః + చ = ఏప్రజలు, పృథివీం = భూమిని, శ్రీతాః = ఆశ్రయించి యుంచున్నారు, ప్రజాః = ఆ ప్రజలు, అన్నాత్ - నై = అన్నము వలన, ప్ర - జాయంతే = పుట్టుచున్నారు, అథో = మఱియు, అన్నేన-ఏవ = అన్నముచేతనే, జీవన్తి = వృద్ధి నొందుచున్నారు. అథ = మఱియు, అస్తతః = అవసానమందు, ఏవత్ = ఈ అన్నమునుగూర్చి, అపి - యన్తి = లయము నొందుచున్నారు, అన్నం - హి = అన్నమే, భూతానాం = ప్రాణులకు, జ్యేష్ఠం = ప్రథమకారీనమయినది, తస్మాత్ = అందువలన, సర్వాషధం = సర్వప్రాణులకు ఔషధమని, ఉచ్యంతే = చెప్పఁబడుచున్నది, యే = ఎవరు, అన్నం-బ్రహ్మ = అన్నబ్రహ్మను, ఉపాసతే = ఉపాసన చేయుచున్నారో, తే = వారు, సర్వం - అన్నం = సమస్తమయిన యన్నమును, ఆప్నువన్తి = పొందుచున్నారు, అన్నం = అన్నము, భూతానాం = ప్రాణులకు, జ్యేష్ఠం-హి = శ్రేష్ఠముగదా. తస్మాత్ = అందువలన, సర్వాషధం = సర్వప్రాణ్యాషధమని, ఉచ్యతే = చెప్పఁబడుచున్నది.

అన్నా ద్భూతాని జాయంతే । జాతా న్యన్నేన వర్థంతే । అద్య తే-న్తి చ భూతాని । తస్మా దన్నం త దువ్యత ఇతి । తస్మా ద్వా ఏతస్మా దన్నరసమయాత్ । అన్యో-న్తర ఆత్మా పానము

యః తే నైవ పుణః । స వా ఏవ పురుష విధ ఏవ । తస్య పురుష విధతామ్ । అన్వయం పురుషవిధః ।

టీక: అన్నాత్ = అన్నమువలన, భూతాని = ప్రాణులు, జాయతే = పుట్టుచున్నది, జాతాని = పుట్టినప్రాణులు, అన్నేన = అన్నముచేత, వర్ధతే = వృద్ధికొందుచున్నది, అద్యతే = (ప్రాణులచే) భుజింపబడుచున్నది, భూతాని = ప్రాణులను, అత్తి - చ = భక్షింపుచున్నది. తస్మాత్ = అందువలన, తత్ = అది, అన్నం = అన్నముని, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, (ఇతి = ఈ యంశము ముగిసెను.) తస్మాత్ - వా - ఏతస్మాత్ = అయీ, అన్నరసమయాత్ = అన్న రసరూపమైనపిండముకంటె, అన్యః = వ్యతిరిక్తమైన, అన్తరః = లోపలనుండెడి, ఆత్మ = అత్త ప్రాణమయః = ప్రాణమయఁడు, తేన = ఆప్రాణమయాత్తచే, ఏవః = ఈయన్నరసమయాత్త, పూర్ణః = పూర్ణుఁడు. సః - వా - ఏవః = ఆ యీప్రాణమయాత్త, పురుషవిధః - పురుషాకృతిగలవాడే, తస్య = ఆ అన్నర సమయాత్తయొక్క, పురుషవిధతాం = పురుషాకృతిని, అను = అనుసరించి, అయం = ఈ ప్రాణమయాత్త, పురుషవిధః = పురుషాకృతిగలవాఁడు.

తస్య ప్రాణ ఏవ శిరః । వ్యానో దక్షిణః పక్షః । అపాన ఉత్తరః పక్షః । ఆకాశ ఆత్మా । సృణోమీ పుష్పం పృతిష్ఠా । త దవ్యేష క్లోకో భవతి॥

టీక: తస్య = ఆప్రాణయాత్తకు, ప్రాణః - ఏవ = ప్రాణవ్యాపారమే, శిరః = శిరస్సు, వ్యానః = వ్యానవ్యాపారము, దక్షిణః = కుడిదయిన, పక్షః = పార్శ్వము, అపానః = అపానవ్యాపారము, ఉత్తరః = సవ్యమయిన, పక్షః = పార్శ్వము. ఆకాశః = ఆకాశమునందుండునది, సమానవ్యాపారము, ఆత్మా = అత్త, సృణోమీ = భూమి, పుష్పం - ప్రతిష్ఠా = ఆధారస్థానము, తత్ = అది = ఆఅగ్నియవిషయమై, ఏవః = ఈ, క్లోకః = ప్రతిపాదకము, భవతి = అగుచున్నది.

తా॥ అన్నము భూమి వాక్రయించియుంచున్న సర్వభూతములయొక్క, ఉత్పత్తి స్థితిలయనాలకుఁ గారణమును సర్వశక్తిష్టమును సర్వాధమును ఇది సర్వభూతములచే భక్షింపబడునది. సర్వభూతములను భక్షించునది కావున అన్నముని చెప్పబడుచున్నది, ఆ యీ అన్నరసమయినయాత్తకంటె నితరులు

యన ప్రాణమయాత్ ఉంచున్నది, దానిచే నీయన్నమయాత్ భావ మగుచున్నది, ఆ యీ ప్రాణమయాత్ శరీరద్యవయవస్థానీయము అగుప్రాణాదులచే పురుషప్రకార మయ్యుంచున్నది.

౧౦ న వాక్యము.

అన్నం న నిన్ద్యాత్ | త ద్వైతమ్ | ప్రినోవా అన్నమ్ | శరీర మన్నాదమ్ | ప్రిణే శరీరం ప్రతిష్ఠితమ్ | శరీరే ప్రిణః ప్రతిష్ఠితః | త దేత దన్న మన్నే ప్రతిష్ఠితమ్ | స య ఏత దన్న మన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి | అన్న వాచన్నాదో భవతి | మహా గృహతి ప్రజయా పశుభి బ్రహ్మవర్చసేన | మహా స్కీర్త్యా ||

టీక॥ అన్నం = అన్నమును, న + నిన్ద్యాత్ = నిందింపఁబడదు, తత్ = అది, వ్రతం = వ్రతము, శరీరే = శరీరమునందు, ప్రాణః = ప్రాణము, ప్రతిష్ఠితః = స్థిరమైయుంచున్నది. (గావున) ప్రాణః + వా = ప్రాణమే, అన్నం = అన్నము, శరీరం = శరీరము, అన్నాదం = అన్నమును లోపలధరించునది, ప్రాణే = ప్రాణమునందు, శరీరం = శరీరము, ప్రతిష్ఠితం = స్థిరమయ్యుంచున్నది, (గావున శరీరము అన్నము ప్రాణము అన్నాదము.) తత్ = అకారణమువలన, ఏతత్ = ఈ, అన్నం = అన్నము, అన్నే = అన్నమునందు, ప్రతిష్ఠితం = స్థిరమై యుంచున్నది, యః = ఏ జనుఁడు, ఏతత్ = ఈ, అన్నం = అన్నమును, అన్నే = అన్నమునందు, ప్రతిష్ఠితం = ఉన్నదానినిగా, వేద = తెలిసికొనుచున్నాఁడో, సః = వాఁడు, ప్రతితిష్ఠతి = స్థిరముగా నుంచున్నాఁడు, అన్నవాన్ = అన్నముకలవాఁడును, అన్నాదః = అన్నమును భక్షించువాఁడును, భవతి = అగుచున్నాఁడు, ప్రజయా = సంతానముచేతను, పశుభిః = పశువులచేతను, బ్రహ్మవర్చసేన = బ్రహ్మవర్చస్సుచేతను, మహాన్ = అధికుఁడు, భవతి = అగుచున్నాఁడు, కీర్త్యా = కీర్తిచేతను, మహాన్ = అధికుఁడు.

తా॥ బ్రహ్మజ్ఞానికి బ్రహ్మజ్ఞానసాధన మగు అన్నమును నిందించకపోవుట వ్రతము. ఏది లోపల ధరింపఁబడునో అది అన్నము. ధరించునది అన్నాద మనబడును, శరీరప్రాణము అన్యోన్యము. ఒకదాని యందొకటి యుండుటచే

తా. జ్ఞానికి బ్రహ్మవసాధన మగు అన్నమును, పరిహరించక పోవుట
విధము. ఇదొక లేజస్సులు ఒక దానియందొకటి యుండుటచే ఉభయము అన్న

మీ, అన్నాదమును. అన్నమం దన్న మన్న దం తెలిసికొన్నవాఁ డగుటఁ జూచు
చున్నాఁడు.

౧౨ చ. వాక్యము.

అన్నం బహు కర్వీత | త న్నీతిహం | పృథివీ వాన్నమ్ | ఆ
కా శోఽన్నాదః | పృథివ్యా మాకాశః ప్రతిష్ఠితః | ఆకాశే పృథివీ
ప్రతిష్ఠితా | త దేత దన్న మన్నే ప్రతిష్ఠితమ్ | న య ఏతద న్న
మన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతిష్ఠితీ | అన్నవాసన్నాగో భవతి | మ
హా న్భవతి ప్రజయా పశుభి ర్నిర్వహార్యతే | మహాగ్రా ఇతి
నవమోఽను వాః ||

టీక. అన్నం = అన్నమును, హుక్వీత = హుచుంప వలసివడి.
తత్ = అది, వ్రతం = వ్రతము, ఆకాశే = ఆకాశమునందు, పృథివీ = భూమి,
ప్రతిష్ఠితా = ఉంచున్నది. (కావున) పృథివీవా = భూమి, అన్నం = అన్నము.
ఆకాశః = ఆకాశము, అన్నాదః = అన్నాదము, పృథివ్యాం = భూమియందు,
ఆకాశః = ఆకాశము, ప్రతిష్ఠితః = ఉంచున్నది, (కావున ఆకాశము అన్నము.
పృథివీ అన్నాదము) తత్ = అందువలన, ఏతత్ = ఈ, అన్నం = అన్నము, ఆ
శ్నే = అన్నమునందు, ప్రతిష్ఠితం = ఉంచున్నది యః = ఎవ్వఁడు, ఏతత్ ||
ఈ, అన్నం = అన్నమును, అన్నే = అన్నమునందు, ప్రతిష్ఠితం = ఉన్నదానిని
గా, వేద = తెలిసికొనుచున్నాఁడో, సః = వాఁడు, ప్రతిష్ఠితీ = స్థిరఁడ
య్యుండున్నాఁడు. అన్నవాన్ = అన్నము కలవాఁడును. అన్నాదః = అ
న్నాదుఁడును. భవతి = అగుచున్నాఁడు, ప్రజయా = సంతానముచేతను, పశు
భిః = పశువులచేతను, బ్రహ్మవర్చసేన = బ్రహ్మవర్చస్సుచేతను, మహాన్ = ఉ
త్కృష్టఁడూ, భవతి = అగుచున్నాఁడు. కీర్త్య = కీర్తిచేతను, మహాన్ = ఉ
త్కృష్టుఁడు.

తా॥ భూమికి అన్నమును బహుమానించుట వ్రతము. పృథివ్యాకాశము లొ
కదానియందొకటి యుండుటచేత నుభయము అన్నము, అన్నాదముకూడ యు
నబడును, ఎవ్వఁడన్నము నన్నమందున్నదానిగా నెఱిగింపఁబడునాఁడో వాఁ
డు సర్వోత్కృష్టఁ డగుచున్నాఁడు.

సహ నావసతు . తి॥

10644

